

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อวางแผนบัดดิตามและประเมินผลการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนวัดแหลมบ่อท่อ ตำบลกาดใหญ่ จังหวัดสangkhla ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู
3. พระราชนัญลักษณ์ด้านการศึกษาแห่งชาติกับการปฏิรูปการศึกษา
4. การวิจัยในชั้นเรียน
  - 3.1 ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียน
  - 3.2 ความสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียน
  - 3.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยในชั้นเรียน
  - 3.4 ประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียน
  - 3.5 รูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียน
  - 3.6 ขั้นตอนการวิจัยในชั้นเรียน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผล
  - 5.1 ความหมายการติดตาม ประเมินผล
  - 5.2 ประโยชน์ของการติดตามและประเมินผล

1. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือ PAR (Participatory Action Research) ถือกำเนิดจากการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาจากลักษณะบัญชาการจากเบื้องบน (Top-down Approach) มาเป็นลักษณะการเริ่มงานจากล่างขึ้นบน (Bottom - up Approach) มุ่งที่จะแก้ปัญหาที่ตรงต่อความเป็นจริงของชุมชน ปัจจุบันมีการนำเทคนิคการวิจัยแบบ PAR มาประยุกต์ใช้ในหลายวงการ เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมแผนดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา ปฏิบัติการตามแผน และติดตามประเมินผล ซึ่งในการวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านหรือสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ ต้องมีส่วนร่วมด้วย “ฐานคิด” ที่สำคัญของ PAR อยู่ที่การพัฒนาและวิจัย เป้าหมายของ PAR คือ การพัฒนาคน เป็นกระบวนการที่สร้างคนเพื่อไปสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ให้มีแรงประทับใจความเปลี่ยนแปลงที่รุ่มเร้าจากภายนอก

และสามารถปรับตัวและเลือกเส้นทางการพัฒนาได้อย่างชาญฉลาดต่อไป (อมรวิชช์ นครทรรพ และดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว, 2541 อ้างถึงใน พิทักษ์ ทวีสุข, 2542 : 19-23)

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบในสถานการณ์ที่ผู้ประสบปัญหาในชุมชนเข้ามาร่วมมือในฐานะผู้มีส่วนร่วมกับนักวิจัยที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาแล้ว ในการตัดสินใจในประเด็นที่จะค้นคว้าในการเลือกและวิเคราะห์ข้อมูล และในการดำเนินการเพื่อจัดการพัฒนาหรือแก้ไขสถานการณ์อันเป็นปัญหานี้ ข้อมูลสมมติฐานหลักหรือหลักการที่นักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญ คือ หลักการประชาธิปไตยในการสร้างและใช้ความรู้ หลักความยุติธรรมในการใช้ผลผลลัพธ์และความรู้ที่ได้จากการวิจัย หลักความเมなะสมกับสภาพแวดล้อมในชุมชนและธรรมชาติ ความขาดซึ่งในความสามารถของคนที่จะคิดและเปลี่ยนแปลง (ไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น) ความมั่นคง แนวโน้ม ในหลักการเปลี่ยนแปลงชนิดไม่ใช้ความรุนแรง โดยมุ่งเน้นให้มีการปฏิบัติแก้ปัญหาผู้มีส่วนร่วมนับจากทุกขั้นตอน และวิธีการของงานวิจัยสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการและจุดเน้นของงานวิจัยได้ (Deshler and Evert 1995 ; อ้างถึงในเฉลิมศักดิ์ ชุมนุน 2540 : 31 – 33)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู

การวิจัยเพื่อวางแผนการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อปฏิรูปการเรียนรู้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องอาศัยหลักแนวคิดในการพัฒนาครูเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติกรรมในการพัฒนาครูเชิงทดลอง แล้วระบบการติดตาม ประเมินผลจากกิจกรรมเชิงทดลองดังกล่าว ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู ซึ่งมีสาระสำคัญในเรื่องดังต่อไปนี้

2.1 รูปแบบการพัฒนาครู

希金นและลีท (Higgins and Leat, 2001) ได้พัฒนารูปแบบ (Model) การพัฒนาครู จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน ได้สรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาครูสี่มิติ ดังนี้

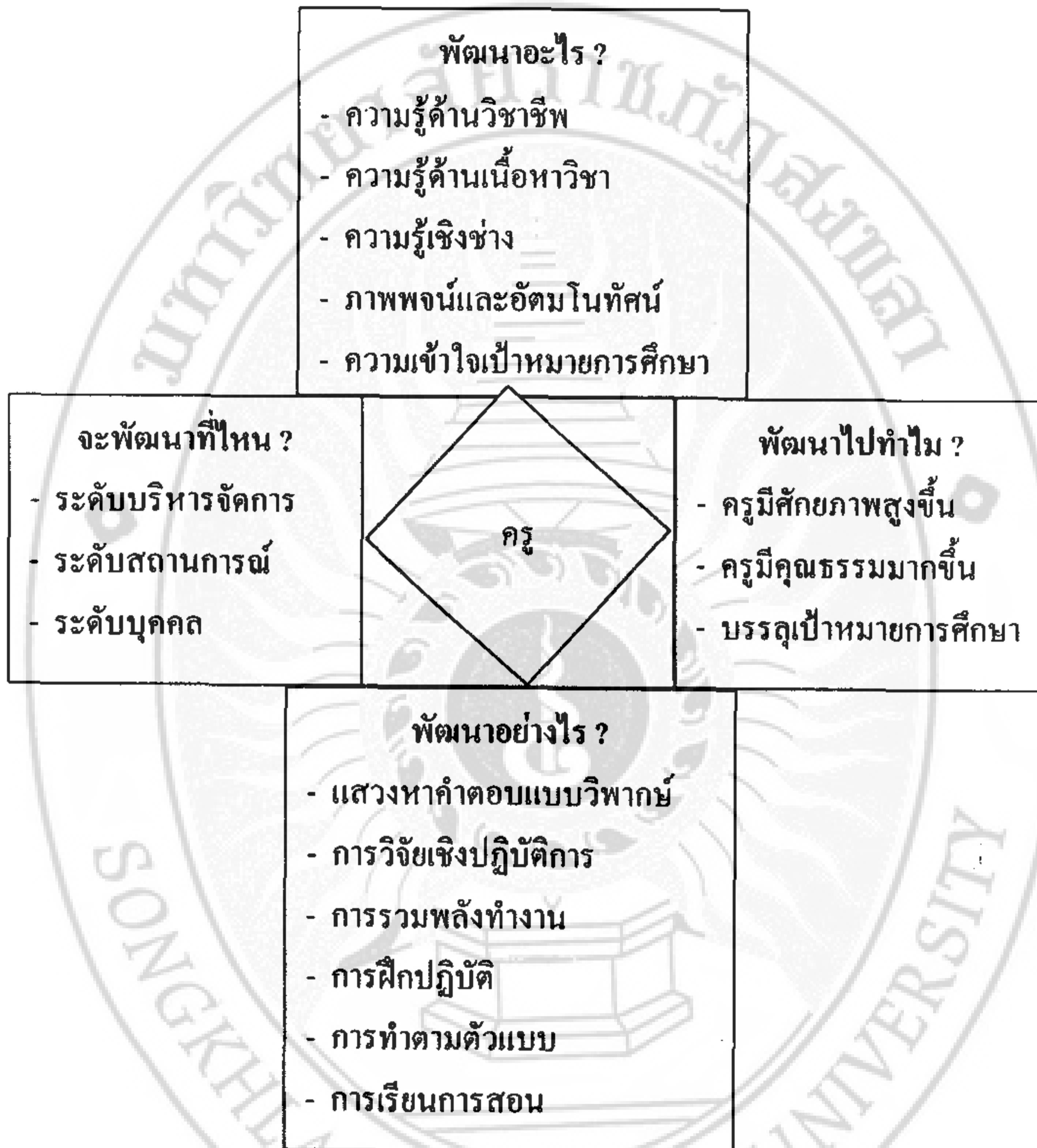
มิติแรก คือ มิติของสิ่งที่จะพัฒนาให้เกิดกับตัวครู หรือพัฒนาอะไร (What) ซึ่งมีสิ่งที่ต้องพัฒนาหลายอย่าง เช่น ความรู้ในวิชาชีพครู ความรู้ด้านเนื้อหาวิชา ความรู้เชิงช่าง (หรือการปฏิบัติ) ภาพพจน์และอัตลักษณ์ ความเข้าใจ เป้าหมายของการศึกษา เป็นต้น

มิติที่สอง เป็นการบรรยายว่า การพัฒนาครูทำอย่างไร (how) ซึ่งวิธีการอาจประกอบด้วย การแสวงหาคำตอนแบบวิพากษ์ การวิจัยปฏิบัติการ การรวมพลังทำงาน การฝึกปฏิบัติการทำตามตัวแบบ การเรียนการสอน ฯลฯ เป็นต้น

มิติที่สาม เพื่ออธิบายว่าทำไม (Why) ซึ่งคำตอบก็คือ ทำให้ครูมีศักยภาพการทำงาน สูงขึ้น ครูมีคุณธรรมเพิ่มขึ้นและทำให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษา

มิติที่สี่ เพื่อขอรับว่าพัฒนาที่ไหน (Where) หมายถึงระดับของการพัฒนาจะเน้นไปสู่ในระดับใด เช่น ระดับการบริหารจัดการ ระดับบุคคล หรือระดับสถานการณ์ เป็นต้น

จากรูปแบบการพัฒนาครุ 4 มิติ ดังกล่าว นงลักษณ์ วิรชัย (2544 : 67) ได้นำมาปรับปรุงให้เห็นเป็นภาพชัดเจนขึ้น ตามที่ปรากฏในแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาครุสัมมิติ
ที่มา : นงลักษณ์ วิรชัย (2544 : 67)

2.2 กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาครุประจําการ

ในการพัฒนาครูประจำการนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นต่อ บุคลากรด้านการพัฒนาครู ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาครูประจำการ ไว้ว่ามาก โดยมีแนวคิดและหลักการ ที่สำคัญ เช่น ครูประจำการต้องมีคุณภาพ มาตรฐานวิชาชีพชั้นสูงและพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง ครูประจำการต้องมีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณพิเศษ เก่ง สู้ปัญหา มุ่งประโภชน์สังคมเป็นหลัก และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ต้องพัฒนาครูประจำการให้เข้าใจโจทย์ของวิชาชีพครู และ ต้องพัฒนาสถานปฏิบัติการของครูประจำการให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สำหรับกิจกรรมที่ใช้ใน การพัฒนาครูประจำการ ควรออกแบบกิจกรรมที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome) ในการปฏิรูปการศึกษา อย่างแท้จริง โดยมีแนวทางดังนี้ (พฤทธิ์ ศิริบรรพพิทักษ์ และคณะ, 2544 : 39)

2.2.1 จัดหลักสูตรการเรียนรู้โดยใช้สื่อประสมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ได้อย่างต่อเนื่องในสถานปฏิบัติงาน

2.2.2 จัดโครงการอบรมเทคนิควิธีสอน แนวปฏิรูปแบบเข้ม และมีการติดตามผลการนำไปปฏิบัติงานจริง

2.2.3 จัดโครงการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อปฏิรูปการจัดการศึกษาหรือปฏิรูปการเรียนร่วมกับครุและบคลากรในสถานศึกษา

2.2.4 จัดโครงการพัฒนาผู้นำทางการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา

2.3 ตัวบ่งชี้ผลการพัฒนาคร

การที่จะทราบว่าการติดตามประเมินผลการพัฒนาครูเป็นอย่างไรนั้น จำเป็นต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้ชัดเจน ในที่นี้จะกล่าวถึงตัวบ่งชี้ว่า ผลการพัฒนาครูเกิดอะไรกับตัวครูบ้างและส่งผลกระทบต่อผู้เรียนอย่างไรบ้าง จากที่รวบรวมได้มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับตัวครุที่ได้รับการพัฒนา ประกอบด้วย รายการที่สำคัญดังนี้
(งถกมณ วิธีชัย, 2545 : 71 – 72)

- 1) ครุภาระเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
  - 2) มีการແຄเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน มีการจัดตั้งกลุ่มทำงานร่วมกันเป็น
  - 3) การเป็นพี่เดียงแแบบกัลยาณมิตรนิเทศ
  - 4) การวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะแบบสร้างสรรค์แก่เพื่อนร่วมงาน
  - 5) การแก้ไขปรับปรุงงานด้วยวิธีการวิจัยปฏิบัติการ
  - 6) การร่วมประชุมอบรมสัมนา และการเป็นวิทยากรในการประชุมอบรม
  - 7) ครุฯได้รับความรู้จากการอบรม และมีความพึงพอใจ

2.3.2 ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับกระบวนการสอนของครูที่ผ่านการพัฒนาแล้ว ประกอบด้วยรายการต่อไปนี้ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2543)

1) ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาไทยและความรู้สากล

- 2) ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้าจูงใจ
- 3) ครูอาจใช่ เข้าใจนักเรียนรายบุคคลและแสดงความเมตตาด้านนักเรียนอย่างทั่วถึง
- 4) ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์
- 5) ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ ฝึกปรับปรุงตนเอง
- 6) ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม สังเกตส่วนดี ส่วนเสีย และปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน

7) ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกคิด แก้ปัญหา และค้นพบความรู้

8) ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงโดยร่วมมือกับชุมชน

9) ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยม และคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรมไทย

10) ครูประเมินตนเอง สังเกต และประเมินพัฒนาการของนักเรียนอยู่เสมอ

2.3.3 ตัวบ่งชี้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ในที่นี้หมายถึงนักเรียนที่ได้รับการสอนจากครูที่ผ่านการพัฒนาแล้วมีรายการที่สำคัญดังต่อไปนี้ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2543)

- 1) นักเรียนมีประสบการณ์ตรง
- 2) นักเรียนก้าวหน้าด้านคุณธรรมและวิธีการของตนเอง
- 3) นักเรียนเกิดจิตสำนึกรัก และการรับผิดชอบต่อสังคม
- 4) นักเรียนฝึกคิดหลากหลายวิธีสร้างสรรค์จินตนาการและแสดงออกได้อย่างชัดเจน มีเหตุผล
- 5) นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้หัวใจการแก้ปัญหาด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
- 6) นักเรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูล สร้างสรรค์ความรู้จากแหล่งวิทยากร ในโรงเรียนและชุมชน
- 7) นักเรียนสนใจ ใฝ่รู้ มีส่วนร่วม อย่างมีความสุข
- 8) นักเรียนฝึกะระเบียบ วินัย รับผิดชอบการทำงานจนสำเร็จ
- 9) นักเรียนฝึกประเมินผลงาน ฝึกประเมินตนเอง และยอมรับผู้อื่น

สำหรับแนวคิดในการพัฒนาครุรุ่นนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ การทำวิจัยในชั้นเรียนในกับครูทั้งโรงเรียน เพื่อให้ครูมีความมั่นใจในการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนอีกทั้งเป็นการพัฒนาทักษะในการวิจัยของตัวครุตัวย

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการปฏิรูปการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา อันเป็นภาระสำคัญแห่งชาติ มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด ซึ่งทุกหมวด ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะมุ่งประโภชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะหมวด 4 แนวทาง จัดการศึกษา ใน การปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา มีสาระครอบคลุม หลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทาง การนิสั่นร่วมสรรษ์สร้างวิสัยทัศน์ ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้ เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 มีสาระสำคัญ 8 เรื่องใหญ่ ๆ ดัง

หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง ได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเดินตามศักยภาพ (มาตรา 22)

สาระการเรียนรู้ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตาม ความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนองกับ สังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ (มาตรา 23)

กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจความสนใจ และความเด็กต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเชิญสถานการณ์ และ ประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการฝึกอ่านข่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอน สามารถจัดบรรยาย สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไป พร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้น ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ (มาตรา 24)

บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 25)

การประเมินผลการเรียนรู้ พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ สังเกต พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบความคู่กันไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และให้นำผลการประเมินดังกล่าวมาใช้ประกอบการพิจารณาในการจัดสรรงโอกาสเข้าศึกษาต่อโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย (มาตรา 26)

การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศไทย (มาตรา 27 และ มาตรา 28)

หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

หลักสูตรอุดมศึกษา เพิ่มการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง การค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติการพัฒนาระหว่างชุมชน (มาตรา 29)

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาพัฒนาระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (มาตรา 30)

จากสาระสำคัญทั้ง 8 เรื่องที่กำหนดไว้ในมาตราต่าง ๆ เป็นทิศทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจน แม้ว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นงานที่คุณจะยุ่งยากและซับซ้อน แต่ทุกส่วนของสังคมไม่ว่า ฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชน ต้องมีความเข้าใจตรงกันและเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปครั้นนี้ โดยมีเป้าหมายที่จะเห็นคนไทย เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 7 – 11)

3.1 การปฏิรูปการศึกษา

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วงศ์สี ได้กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดชีวิต การพัฒนาศักยภาพของคนจะต้องนำหน้าการพัฒนาประเทศไทยในมิติอื่น ในประเทศไทยพัฒนาแล้วหรือประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ

ในการพัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมันนี ญี่ปุ่น เกาหลี ฮ่องกง สิงคโปร์ เป็นต้น ได้ทุ่มเทการลงทุนในการพัฒนาคนในชาติ ก่อนหน้าที่ประเทศจะเริ่มเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ดังนั้น หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และทุกส่วนของสังคมจะต้องผนึกกำลังร่วมกันที่จะรับรักจัดการศึกษาให้ประชาชนในชาติได้รับการศึกษาสูงขึ้น เพื่อให้การศึกษาเป็นตัวนำการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ โดยการร่วมมือกันปฏิรูปการศึกษา เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการศึกษาตั้งแต่ นโยบาย ปัจจัย ขั้นตอน และผลลัพธ์

ปัจจุบันสังคมโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเพื่อให้ทันกับกระแสโลก โดยเฉพาะด้านการศึกษา เช่น มีการบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ระบุให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสร้างเสริมความรู้ปัจจุบันสำนักที่ถูกต้อง มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาของชาติอย่างมาก ทั้งด้านการบริหารการจัดการ ครุและบุคคลากร การจัดการเรียนการสอน และอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้สภาพปัจจุหาการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เช่น ด้านระบบบริหารและการจัดการ ซึ่งรวมศูนย์อำนาจไว้ในส่วนกลาง ขาดความต่อเนื่องในนโยบาย ด้านคุณภาพของการจัดการศึกษานักเรียนมีผลลัพธ์ที่ทางการเรียนค่อนข้างดี ด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล หลักสูตรยังไม่สามารถสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย ครุส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการสอนยังเน้นครุเป็นศูนย์กลาง และการประเมินผลยังเน้นที่การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบ ด้านครุและบุคคลากร ครุบางส่วนยังขาดจิตสำนึก และจิตวิญญาณของความเป็นครุ)

จากความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

3.1.1 ให้การศึกษาเป็นการศึกษาสำหรับคนทั่วโลก อย่างทั่วถึง ยืดหยุ่น หลากหลาย เนماะสมกับคนทุกกลุ่ม

3.1.2 ให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3.1.3 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ให้มีกระบวนการเรียนที่ง่าย สนุก และพัฒนาคนได้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์ สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและสุขภาพไปพร้อมกัน

3.1.4 สร้างระบบส่งเสริมวิชาชีพครุ

3.1.5 ปฏิรูประบบบริหารจัดการการศึกษา ให้มีความสมบูรณ์และประสิทธิภาพในการจัดการ และตรวจสอบให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.1.6 เป็นการกิจสำคัญและยิ่งใหญ่ของทุกคน ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ต้องร่วมคิด ร่วมทำ เพราะเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทั้งในเรื่องความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ และภาวะการเป็นผู้นำในการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (ประเวศ วงศ์ , 2547)

4. การวิจัยในชั้นเรียน

4.1 ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียน คือ การวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในห้องเรียน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในห้องเรียน และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว นำผลไปใช้ทันที และสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของตนเอง ให้ทั้งตนเองและกลุ่มเพื่อนร่วมงานในโรงเรียนได้มีโอกาสในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในแนวทางที่ได้ปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป (ธิรุณี เอกะกุล, ม.ป.ป. : 1)

งานวิจัยในชั้นเรียน คือ การวิจัยในสิ่งที่เป็นปัญหาของครูในห้องเรียน เมื่อมีปัญหามาครู่ต้องแก้ไขให้สำเร็จด้วยวิธีการต่าง ๆ ถ้าค้นพบวิธีก็ประakashว่าแก้ไขสำเร็จ นั่นคือวงจรของการวิจัย สรุปคือ ครูวางแผน ลงมือสอน สังเกตผลการสอนของตนเอง แล้วนำมาพัฒนาผล เพื่อปรับปรุง (สุวนิล ว่องวานิช, 2545 : 47)

การวิจัยในชั้นเรียน คือ กระบวนการที่ครูศึกษาค้นคว้าเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนการสอนที่ตนรับผิดชอบ จุดเน้นของการวิจัยในชั้นเรียนคือการแก้ปัญหาหรือพัฒนาระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการศึกษาและวิจัยควบคู่กับการเรียนการสอน เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการสอนของตนเองและเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น (กรมวิชาการ, 2542 : 7)

สรุป การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในชั้นเรียน ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยครูผู้สอน และนำผลมาปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

4.2 ความสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียน

การทำวิจัยในชั้นเรียนนี้จะช่วยให้ครูมีวิถีชีวิตของการทำงานครูอย่างเป็นระบบ เห็นภาพของงานตลอดแนว มีการตัดสินใจที่มีคุณภาพ เพราะจะมองเห็นทางเดือกต่าง ๆ ได้กว้างขวาง และลึกซึ้งขึ้น แล้วจะตัดสินใจเดือกทางเดือกต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ ครูมีโอกาสมากขึ้นในการคิด โครงการ รวมถึงเกี่ยวกับเหตุผลของการปฏิบัติงานและครูจะสามารถตอบอภิการได้ว่างานการจัดการเรียนการสอนที่ปฏิบัติไปนั้นได้ผลหรือไม่ เพราะจะ นอกจากนี้ครูที่ใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาระบวนการเรียนการสอนนี้จะสามารถควบคุม กำกับและพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองได้อย่างดี เพราะการทำงานและผลของการทำงานนั้นล้วนมีความหมายและคุณค่าสำหรับครูในการพัฒนานักเรียน

ผลจากการวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูได้ตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรมของผลสำเร็จในการปฏิบัติงานของครูอันจะนำมาซึ่งความรู้ในงาน (ธีรุณี เอกะกุล, ม.ป.ป. : 3)

การวิจัยในชั้นเรียนเกิดจากแนวคิดพื้นฐาน คือ ครูดำเนินการบูรณาการวิธีการปฏิบัติงานกับการพัฒนาองค์ความรู้เกิดจากการปฏิบัติ โดยมีความสำคัญดังนี้

4.2.1 เป็นการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ ทำให้งานของครูมีลักษณะพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวก้าวหน้าเกิดนวัตกรรมที่ทันสมัยนำมาใช้ในการแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

4.2.2 เป็นการพัฒนาวิชาชีพครู คือ พัฒนาวิถีชีวิตความเป็นครูไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพ เพราะการวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้ และวิธีการใหม่ออยู่เสมอ

4.2.3 เป็นการแสดงความก้าวหน้าทางวิชาชีพครู ด้วยการเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติเพื่อเผยแพร่ผลจากการวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการทำงานของครูได้เป็นรูปธรรม

4.2.4 เป็นการส่งเสริม สนับสนุนความก้าวหน้าของการวิจัยทางการศึกษา

4.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้เกิดผลที่ดีที่สุดด้วยตัวครูเอง โดยการคิดกันแสวงหาวิธีการหรือนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

4.4 ประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียน

4.4.1 ครูสามารถแก้ปัญหานี้ในชั้นเรียนได้ทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ ครูมีความสนใจในการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น และจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4.2 ครูสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ และประสบความสำเร็จในการทำงานอย่างครูอาชีพ

4.4.3 ครูสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาหลักสูตร ได้อย่างเหมาะสมเป็น “ครูในฐานะนักพัฒนา หลักสูตร” โดยมีผลการวิจัยรองรับเป็นครู “ครูในฐานะนักวิจัย”

4.4.4 ครูเป็นผู้จัดการให้ผู้เรียนได้รับการแก้ไขปัญหา และพัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ ทั้งในด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

จุดเน้นของการวิจัยในชั้นเรียน คือ การแก้ปัญหาหรือพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การดำเนินการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีการบันทึกผลการจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง เพื่อจะได้มีข้อมูลในกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการศึกษาและวิจัย ควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน เพื่อแก้ปัญหาและ/หรือพัฒนาการสอนของตนเองให้มีความสอดคล้องกัน (อารีย์ วชิรราการ, 2545 : 1 – 2)

4.5 รูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียนนี้ลักษณะเฉพาะที่เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนางานการจัดการเรียนการสอนรูปแบบของการวิจัยในชั้นเรียนนี้เป็นโปรแกรมการวิจัย (Research Program) แบบการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) โดยเน้นสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการเข้าใจสภาพปัจุบันและวิธีการแก้ไข ตลอดจนนวัตกรรมในการพัฒนางานตามสภาพที่เป็นจริงในกระบวนการพัฒนานั้น มีขั้นตอนใหญ่ ๆ 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

4.5.1 การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ต้องการหรือกำหนดสภาวะที่เรียกว่า พัฒนาแล้วให้ชัดเจน

4.5.2 การประเมินสภาวะเริ่มต้นเพื่อคุณภาพหรือสภาวะในปัจจุบันนี้ว่า มีลักษณะอย่างไร และแตกต่างจากสภาวะเป้าหมายที่ต้องการในลักษณะใด

4.5.3 การวางแผนกระบวนการและการดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขไปเรื่อย ๆ โดยมีขั้นตอนข้อย คือ

1) การพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะเริ่มต้นไปสู่ สภาวะเป้าหมาย

2) การประเมินทางเลือกต่าง ๆ เพื่อตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดในการพัฒนา

3) การดำเนินการพัฒนาตามแผนของทางเลือกที่เลือกไว้

4) การติดตามกำกับและประเมินการดำเนินงานเพื่อให้รู้ว่า การพัฒนากำลังเป็นไปในทิศทางและลักษณะที่ต้องการใช้หรือไม่ และเพื่อให้รู้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนอะไรอีกเพื่อให้สู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผลกระทบขั้นนี้จะทำให้ได้แผนดำเนินการในระยะต่อไปอันเป็นแผนที่ปรับปรุงพัฒนาจากขั้น 3)

5) การดำเนินการพัฒนาตามแผนฉบับที่ปรับปรุง

6) ติดตามกำกับและประเมินการทำงานตามแผนฉบับปรับปรุง

4.5.4 การประเมินผลรวมสรุปว่า ได้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนามากน้อยเพียงใด

4.6 ขั้นตอนการวิจัยในชั้นเรียน

ขั้นตอนการวิจัยในชั้นเรียนที่นำเสนอี้ เป็นกรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เสนอโดย Kemmis และ Mc Taggart มีจุดสำคัญ 4 ประการ คือ วางแผน ปฏิบัติ สร้างเกต และสะท้อน การปฏิบัติ นอกจากนี้อาจจะมีอุปสรรคอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องโดยไม่คาดคิด ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขั้นตอนของการวิจัยในชั้นเรียน มีรายละเอียดดังนี้

4.6.1 ขั้นการวางแผนวิจัย (Plan)

เป็นการวางแผนเพื่อกำหนดปัญหาในชั้นเรียนที่ต้องทำการศึกษาวิจัย โดยเป็น

ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในการเรียนการสอนของผู้วิจัยที่เป็นครูผู้สอน รวมทั้งเป็นการวางแผน กำหนดวัดถูประسنศักการวิจัย ออกแบบวิจัยที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ๆ การสร้างเครื่องมือ คือ การกำหนดแนวทางการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแนวทางการเขียนรายงานการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยต้องวางแผนเตรียมการขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามแผนต่อไป

4.6.2 ขั้นปฏิบัติตามแผน (Action)

เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติการวิจัยจริงตามแผนการวิจัยที่ได้กำหนดไว้แล้ว โดยดำเนินการตามกิจกรรมหรือขั้นตอนการวิจัยที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ รวมทั้งการใช้นวัตกรรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียนต่อไป

4.6.3 ขั้นสังเกต (Observation)

เป็นการประเมินผลการกระทำหรือปฏิบัติ เป็นการเก็บบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน มีรายงานหลักฐานที่มาจากการณญาณ การสังเกตอย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เช่น สิ่งจำเป็นเนื่องจากการปฏิบัตินั้นจะมีข้อจำกัด ข้อข้อข้องของสภาพความเป็นจริง และข้อข้อข้องทั้งหมดเหล่านี้ไม่เคยซักเจน และไม่มีทางคาดการณ์ล่วงหน้า ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะต้องมาจากการเมืองหลายแห่งหลายมุมในทุก ๆ ด้านอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ การสังเกตในขั้นนี้หมายรวมถึงการสังเกตกระบวนการปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติ (ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ) สังเกตสถานการณ์และข้อข้อข้องของการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงาน

การสังเกตควรพิจารณาเลือกใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาช่วยในการรวบรวมข้อมูล อาทิเช่น การจดบันทึกสะสม (Anecdotal Records) การใช้บันทึกสถานะ (Field Nature) การบันทึก / บรรยายถึงพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (Ecological Behavioral Description) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การจดบันทึกอนุทิน หรือจดหมายเหตุรายวัน (Diaries) การจดบันทึกลงทะเบียนเป็นรายเรื่อง (Item Sampling Cards) การใช้ข้อมูลจากแฟ้มรายการ (Portfolio) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) การใช้สัมภาษณ์ (Interviews) การใช้แบบตรวจสอบปฎิสัมพันธ์ และแบบสำรวจรายการ (Interaction Schedules and Checklist) การใช้เครื่องบันทึกเสียง (Tape Recording) การใช้กล้องทัศน์ (Video Recording) การใช้แบบทดสอบ (Test)

4.6.4 ขั้นการสะท้อนการปฏิบัติ (Reflect)

ในขั้นนี้ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้จากเครื่องมือต่าง ๆ มาตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละมุมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และระบบการศึกษาที่ประกอบกันอยู่ โดยผ่านการถูกอกถูกใจปัญหา การประเมินโดยกลุ่มจะทำให้ได้แนวทางของการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและเป็นพื้นฐานข้อมูลที่นำไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติต่อไป (ธีรยุทธ เอกภกุล, ม.ป.ป. : 5 – 9)

5. แนวคิดเกี่ยวกับการติดตามประเมินผล

5.1 ความหมายของการติดตามประเมินผล

คำว่า การติดตามผลตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Monitoring” มีความหมายถึง การเฝ้าระวังการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ (และองค์ประกอบของกิจกรรมนั้น ๆ) อย่างต่อเนื่องหรือเป็นช่วงเวลา เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า การใช้ปัจจัยนำเข้า การกำหนดเวลาดำเนินงาน การดึงเป้าหมายของงาน และการกระทำต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้มีการดำเนินการเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการติดตามผลอยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ของงาน โดยการป้อนข้อมูลให้กับผู้บริหารหรือผู้บุคลากรในระดับต่าง ๆ เพื่อให้มีข้อมูลใช้ในการปรับปรุงแก้ไขแผนการดำเนินการหรือวิธีการ การทำงาน ดังนั้นการติดตามผลจึงต้องอาศัยระบบข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ (MIS) และขณะเดียวกันก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการด้วย ส่วนคำว่า การประเมินผล นั้น หมายถึง กระบวนการ หรือวิธีการในการวิเคราะห์ศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ตลอดจนผลกระทบต่าง ๆ ของโครงการ เพื่อคุ้ว่า บรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ การประเมินผลจะมีลักษณะเป็นกระบวนการขององค์การที่มุ่งพัฒนาปรับปรุงกิจกรรม หรือวิธีดำเนินการต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่ หรืออาจจะเป็นเรื่องของการมุ่งให้เกิดการวางแผนที่ดีในอนาคต

ความแตกต่างระหว่างการติดตามผลและการประเมินผลที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ความแตกต่าง ในช่วงระยะเวลาดำเนินการ กล่าวคือ การติดตามผลนั้นจะทำในช่วงระยะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ เท่านั้น ส่วนการประเมินผลนั้นอาจทำได้ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน เช่น ในขณะที่กำลังดำเนินโครงการอยู่ (Ongoing Evaluation) หรือเมื่อสิ้นสุดโครงการนี้ได้สิ้นสุดไปเป็นระยะเวลานั้น เช่น 2-3 ปี หลังจากโครงการได้สิ้นสุดลง ทั้งนี้เพื่อทั้งระยะเวลาให้ผลที่ได้จากการพัฒนาหรือกิจกรรมในโครงการบรรลุผลหรือเกิดผลกระทบก่อน วิธีการประเมินผลแบบนี้เรียกว่า Ex Post – Evaluation ถึงแม้ว่าการติดตามผลจะมีความแตกต่างกันการประเมินผลแต่ก็มีความคล้ายคลึงกัน หรือนิลักษณะบางประการร่วนกันกล่าวคือค่างก็เป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลและการป้อนข้อมูลเพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ (พิรสิทธิ์ คำนวณศิลป์, 2543 : 113 – 114)

5.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการติดตามประเมินผล

ความสำคัญของการติดตามและประเมินผลก็คือ เป็นการป้องกันการสูญเสียในการดำเนินงานต่าง ๆ ตามโครงการ และเป็นการกระตุ้นเตือนผู้รับผิดชอบให้อาจนำไปสู่ต่อการดำเนินงานภายใต้ความรับผิดชอบอย่างจริงจัง อันจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่วางไว้ต่อไป

ส่วนประโยชน์ของการติดตามและประเมินผลนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นประโยชน์ในด้านการชี้แนวทางในการปฏิบัติงานตามโครงการและการปรับแผนโครงการพัฒนา ซึ่งประโยชน์จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบโครงการให้ความสำคัญและนำผลที่ได้จาก

การติดตามและประเมินผลมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง ทั้งนี้เพาะประโยชน์ของการติดตามและประเมินผลล้วนแต่เป็นเครื่องชี้ช่องทางของความเป็นไปของการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของโครงการ ดังนี้คือ

5.2.1 ทำให้ทราบสถานภาพและสถานการณ์ในการดำเนินงานตลอดจนเวลาในการดำเนินงานตามโครงการ

5.2.2 ชี้ให้ข้อบกพร่อง ข้อดี ข้อเด่น ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เกิดข้อบกพร่อง หรือเกิดข้อดี ข้อเด่นของโครงการหรือการดำเนินงานที่ผ่านมาเพื่อให้สามารถแก้ไขได้ถูกจุด หรือนำไปปฏิบัติในโครงการได้ต่อไป

5.2.3 ช่วยประยุกต์เวลา งบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนินงาน

5.2.4 เป็นการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของงาน อันเป็นการดำเนินการเชิงวิทยาศาสตร์ที่หาข้อironตีหรือปฎิเสธได้ยาก

5.2.5 ทำให้ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาต่าง ๆ ปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งจะยังเป็นกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติมีความสำนึกรักในหน้าที่ความรับผิดชอบ และกระตือรือร้นในการคิดค้นปรับปรุงการทำงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ

5.3 ขั้นตอนหรือกระบวนการติดตามประเมินผล

พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ (2543) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการติดตามผลไว้ 7 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 : กำหนดวัตถุประสงค์ของการติดตามผล

ขั้นตอนที่ 2 : กำหนดขอบเขตของการติดตามผล

ขั้นตอนที่ 3 : พิจารณาแหล่งข้อมูลและตัวชี้วัด

ขั้นตอนที่ 4 : การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 : การวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 : การรายงานและเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 7 : การตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการหรือให้คำแนะนำ

6. การนิเทศและการนิเทศภายในโรงเรียน

6.1 ความหมายและความสำคัญ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย นิเทศ หมายถึง ชี้แจง แสดง จำแนก ภาษาอังกฤษ ก็อ supervision หมายถึง การดูแล การควบคุม การจัดการ การอำนวยการ การตรวจสอบ

การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามอย่างหนึ่งในหลายอย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพทั้งด้านการเรียนและการสอน (ชาติ มนีศรี , 2538 : 19)

ธีรุติ ปทุมนพรัตน์ และคณะ (อ้างโดย ชุมศักดิ์ อินทรรักษ์, 2536 : 4) นิยามการนิเทศ ว่า หมายถึง กระบวนการที่อาศัยความร่วมมือของบุคคลในโรงเรียน ภายใต้การนำของผู้บริหาร โรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จนบุคลากรทุกฝ่ายสามารถนำองค์การไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ได้ และก่อให้เกิดผลขึ้นสุดท้ายคือ การศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือ และร่วมมือกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา (ปริยาพร วงศ์อนุตร โภจน์, 2544 : 223)

การนิเทศภายในโรงเรียน (In – School Supervision) หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียน ในการที่จะปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน และเมื่อมีการนิเทศภายในโรงเรียนแล้ว จะต้องบรรลุผลดังต่อไปนี้

6.1.1 พัฒนาคน เป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อนิเทศแล้วบุคลากรภายในโรงเรียน ได้รับความรู้ และมีความสามารถในการปฏิบัติงาน

6.1.2 พัฒนางาน เป็นการสร้างสรรค์วิธีการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.1.3 ประชาสัมพันธ์ เป็นการร่วมมือ สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

6.1.4 สร้างขวัญและกำลังใจ เป็นการสร้างความมั่นใจ ความสามัคคี และมีกำลังใจ ในการทำงาน

6.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน

บิกก์และจัสต์แมน (Bigg and Justman อ้างถึงใน ชาเร มณีศรี, 2538 : 25 – 26) สรุปความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้ 4 ข้อ ดังนี้

6.2.1 การส่งเสริมความก้าวหน้าทางอาชีพ : การประชุม การอบรม การเยี่ยมชมศูนย์ทดลองต่างๆ การให้ครุพนประสังสรรค์ทางวิชาการ ทดลองหลักสูตร หนังสือเรียน วิธีสอน

6.2.2 ส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู : ส่งเสริมให้ครูมีโอกาสทางอาชีพเพิ่มเติม เช่น จัดอบรม ให้ครุทดลองกิจกรรมที่ครูสนใจ เปิดโอกาสให้ครูเป็นสมาชิกสมาคมต่าง ๆ ทางอาชีพ ส่งเสริมให้ครูมีความสามารถพิเศษในทางใดทางหนึ่ง ส่งเสริมให้ครูใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

6.2.3 ปรับปรุงการสอนของครู จัดงานและมอบหมายงานที่ถูกและตรงกับความสามารถของครู ให้มีโอกาสได้สังเกตการสอน จัดให้มีการสาธิตการสอนแก่ครู ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนครุและการสังเกตการณ์สอนระหว่างโรงเรียนต่างๆ

6.2.4 ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและประชาชน สนับสนุนให้ครุร่วมกิจกรรมต่างๆ ของประชาชน ให้มีสมาคมครูผู้ปกครองเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา และส่งเสริมให้ประชาชนสนใจในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน โดยให้ครูมีบทบาทในการเป็นผู้นำในชุมชน

6.3 ลักษณะของการนิเทศ

ปริyaพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 223) สรุปว่าการนิเทศมีลักษณะดังนี้

6.3.1 เป็นระบบย่อของระบบหนึ่งของระบบการศึกษา

6.3.2 เป็นกระบวนการปรับปรุงการเรียนการสอน

6.3.3 เป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

6.3.4 เป้าหมายที่ต้องการคือคุณภาพของผู้เรียน

6.4 ประเภทของการนิเทศการศึกษา

จำแนกตามวิธีปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ (ชารี มนีศรี , 2538 : 47 – 49) ดังนี้

6.4.1 การนิเทศเพื่อการแก้ไข (correction) ข้อผิดพลาดบกพร่องที่พบ จะต้องช่วยกันแก้ไข ข้อบกพร่องบางอย่างเด็กน้อย อาจปล่อยผ่านไปได้ บางอย่างต้องบันทึกเอาไว้เพื่อหาทางแก้ไข

6.4.2 การนิเทศเพื่อการป้องกัน (prevention) งานการศึกษาที่ต้องเกี่ยวพันกับคนจำนวนมาก บางครั้งปัญหาเกิดจากสภาพแวดล้อม บางครั้งเกิดจากตัวคน เช่น เกิดจากครูเอง การนิเทศอาจทำเพื่อ

- 1) ช่วยให้ครูคงระดับความเชื่อมั่นของตนเองไว้
- 2) ช่วยให้ครูก้าดต่อสู้กับอุปสรรค
- 3) ช่วยให้ครูกระตือรือร้นในการทำงานของตน

6.4.3 การนิเทศเพื่อก่อ (construction) หากพบข้อบกพร่องผิดพลาด ต้องหาทางแก้ไข อันเป็นการ มุ่งสู่จุดที่จะเจริญเติบโตได้ นอกจากนี้การมีการคุ้มครองให้ในเรื่องต่อไปนี้

- 1) ให้ครูได้ใช้รับการสอนที่คือเป็นประจำ
- 2) เร้าให้ครูทำงานอย่างกระฉับกระเฉง
- 3) ชี้แนะช่องทางการพัฒนาตน

6.4.4 การนิเทศเพื่อการสร้างสรรค์ (creation) เป็นการนำความรู้สติปัญญาให้เป็นประโยชน์ ผู้นิเทศอาจเป็นผู้นำ ชี้ช่องทางให้ครูเห็นทางในการสร้างสรรค์ ซึ่งทำให้พึงพาผู้อื่นน้อยลง

6.5 รูปแบบการนิเทศ

ชารี มนีศรี (2538 : 49 – 50) แบ่งรูปแบบการนิเทศเป็น 2 อย่าง

6.5.1 การนิเทศจากภายนอก คือ การจัดการของศึกษานิเทศก์ หรือบุคลากรภายนอก ต่อโรงเรียนเพื่อให้เกิดความร่วมมือหรือประสานงานกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการพัฒนา หรือปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

6.5.2 การนิเทศภายใน คือ การจัดการของบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความร่วมมือ หรือประสานงานกันของบุคลากรในโรงเรียน

6.6 ขอบข่ายของการนิเทศ

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Harris อ้างถึงใน ชุมศักดิ์ อินทรรักษ์, 2536 : 9) ได้กำหนด
ขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

6.6.1 งานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

6.6.2 จัดระบบการสอน

6.6.3 คัดเลือกบุคลากรผู้สอนให้เหมาะสมกับความต้องการ และ บุคลิกภาพ

6.6.4 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ออกแบบ และจัดเตรียมอุปกรณ์ทางการศึกษา ให้
ความสะดวกแก่ผู้สอน

6.6.5 จัดวัสดุอุปกรณ์ และนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6.6.6 จัดอบรมบุคลากร จัดกิจกรรมส่งเสริมสมรรถภาพของบุคลากร ให้มีความก้าวหน้า
ทางวิชาการ

6.6.7 จัดปฐมนิเทศบุคลากรใหม่ให้เข้าใจงาน และการปฏิบัติงาน

6.6.8 จัดบริการค้านอื่นๆ เพื่อสร้างบรรยายการร่วมกันในทางที่ดี

6.6.9 สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน แจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้
ประชาชนทราบ และใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

6.6.10 มีการวางแผนและจัดระเบียบการประเมินผล และติดตามวิจัยที่เป็นประโยชน์

6.7 ผู้นิเทศภายในสถานศึกษา

ปริยาพร วงศ์อนุตร รายงาน (2544 : 228) ให้ความเห็นว่าผู้นิเทศภายในสถานศึกษา
ควรเป็นบุคคลต่อไปนี้

6.7.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

6.7.2 ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะฝ่ายวิชาการ

6.7.3 หัวหน้าแผนก หัวหน้างาน หัวหน้าโครงการ

6.7.4 ครุยวิจารย์ที่ทำหน้าที่สอน

6.7.5 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง

6.8 บทบาทของบุคลากรการนิเทศภายในโรงเรียน

แนวโน้มการนิเทศภายในโรงเรียนยุคปัจจุบันการศึกษาอาจกล่าวได้ว่า บุคลากรการนิเทศจะมีบทบาทและการกิจลักษณะที่ต้องปรับเปลี่ยนไปเป็น

6.8.1 บทบาทในการส่งเสริม และจัดให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง สามารถดำเนินงานตามนโยบายได้ถูกต้อง ทำหน้าที่โรงเรียนได้อย่างสมบูรณ์

6.8.2 บทบาทในการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพครูโดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้มีการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพนำนาปรับใช้ให้เหมาะสมกับครูในโรงเรียน

6.8.3 บทบาทในการจัดประชุมอบรม มีการจัดประชุมอบรมรูปแบบต่าง ๆ เช่น การประชุมปฏิบัติการ การจัดสัมมนา การอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น นอกจากการประชุมอบรมในโรงเรียนแล้ว ต้องส่งเสริมให้ครูมีโอกาสเข้ารับการอบรมในการพัฒนาวิชาชีพ นำทักษะความรู้มาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.8.4 บทบาทในการติดตามประเมินผล จะช่วยให้ครูพัฒนาศักยภาพได้ดีขึ้น การประเมินเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์

6.8.5 บทบาทในการใช้กลุ่มโรงเรียน สมาคมวิชาชีพ หรือเครือข่ายเป็นแนวทางเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกในโรงเรียน/สถานศึกษา โดยใช้กลุ่ม หรือเครือข่ายช่วยเหลือด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดประชุมทางวิชาการ ฯลฯ

6.8.6 บทบาทในการสร้างครูต้นแบบ (Master Teacher) จากหลายสาขาวิชา ซึ่งจะก่อให้เกิดผลในการพัฒนา และเป็นแบบอย่างแก่ครูอาจารย์ทั่วไปได้